

Hampatong van de Dayak, Borneo, Indonesië

Hout, zwart, 10,7 cm,
zittend figuurtje met de handen voor de
knieën gevouwen, een soort kroon op het
hoofd en een ketting om de hals
Collectie Ten Houten

Alle hier behandelde Dayak-plastieken
maken deel uit van de ongeveer 200 die
de heer Ten Houten in 1971-1972 in
Indonesië, maar niet ter plaatse, heeft
gekocht.

Literatuur

Mr. C.T. Bertling, *Hampatongs of
Tenpatongs van Borneo*, in: *Nederlandsch-
Indië Oud en Nieuw*, jaargang 1927-1928,
blz. 131, 179, 223 en 249;

H.F. Tillema, *Dodenpalen, Tiwah en
lijkverbranding op Borneo*, in: *Neder-
landsch-Indië Oud en Nieuw*, jaargang
1931-1932, blz. 131;

T. Bodrogi, *Kunst van Indonesië*, W. Gaade
N.V., Den Haag, 1971;

Catalogus tentoonstelling, *Kalimantan,
Mythe en Kunst*, Indonesisch Ethnografisch
Museum, Delft, 1973;

T. and R.H. Brooks, *Arm position as
correlated with sex determination in the
Niah Cave Extended burial series*, blz. 67-
74 in: *The Sarawak Museum Journal*,
Vol XVI, Nrs. 32-33, New Series.

In 1972 kwam bij ons in het museum een groot aantal houten Dayak-plastieken en -plastiekjes, meestal menselijke figuren, in bruikleen binnen. We konden ons toen heel intens de verwarring van de volkenkundigen voorstellen, die zich omstreeks 1930, als eersten met deze paalbeelden bezighielden. In 1973 werd in Delft een tentoonstelling gehouden over de Dayak. Uit de catalogus blijkt dat de preciese betekenis en functie van deze plastieken nog steeds niet helemaal duidelijk is. De Dayak zelf zullen ons uiteindelijk de opheldering moeten verschaffen. Wel kunnen we nu al vaststellen dat de in ons museum aanwezige figuren en figuurtjes tot de klasse horen die de Dayak tempatong, empatong en hampatong noemen; woorden die voor hen in eerste instantie gewoon palen en/of snijwerk betekenen. Men zou de hampatong in drie groepen kunnen verdelen:

De grootste en meest gecompliceerde zijn palen die aan de ingang van dorpen, langs toegangswegen, onder meer rivieroeveren, worden geplaatst ter afschrikking van alle kwade invloeden, natuurlijke en bovennatuurlijke.

De middelgrote, meer langgerekte en eenvoudige, vallen vooral op door hun armhoudingen, lijkend op die van begravenen. Zij hebben als graf- of dodenpalen rondom de grafhuisjes gestaan. De derde groep, de kleintjes lijken vaak op de dodenpalen. Maar een aantal ervan hebben ook zeer bizarre, groteske houdingen. Ze hebben als amuletten gediend, vastgemaakt aan bijvoorbeeld mandjes, ter bescherming van het voedsel dat erin bewaard werd. Meestal zijn er een aantal van verschillende typen tot een ketting aaneen geregen samen met dierentanden, die ook

Dodenpalen rond lijkenshuisje (blz. 180 uit:
Nederlandsch-Indië, Oud en Nieuw, jaar-
gang 1927-1928)

het kwade afweren. Kleine kinderen krijgen deze als een zeer krachtig amulet omgehangen. Ook de priester-medicijnman, 'balian', zou deze kettingen dragen omdat hij door zijn veelvuldige contacten met boven-natuurlijke machten en krachten in een zeer kwetsbare positie verkeert. Ongeveer twee miljoen Dayak leven in de binnenlanden van het regengrijke zeer dicht begroeide tropische eiland Borneo. Als de oorspronkelijke bewoners vormen zij een toch nog altijd vrij geïsoleerde levende minderheid ten opzichte van de overige inwoners van het eiland. De Dayak wonen langs de oevers van de midden- en bovenloop van de vele rivieren die vanuit het bergachtig binnenland naar de kust stromen. In de cultuur van de Dayak is de dood, meer nog dan geboorte en huwelijk, de gebeurtenis die als het meest bepalend voor individu en samenleving wordt ervaren. Uit de dood komt het leven voort. Het verschijnsel dood is dé voorwaarde voor het voortbestaan. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de begrafenis van eigen groepsleden (en vroeger het koppensnellen bij naburige groepen) gepaard gaat met een groot aantal uitvoerige en ingewikkelde rituelen. Leiding hieraan geeft de balian, bewaarder van alle godsdienstige en mythologische kennis. Hij reciteert de bij het ritueel noodzakelijke mythen en begeleidt die met muziek. De zielen van de gestorvenen blijven echter een bedreiging voor de levenden. De hampatong dienen als bescherming daartegen. Na enige jaren is er een luisterrijk dodenfeest met de crematie van een groot aantal gestorvenen. Het woord hampatong kan ook 'plaatsvervanger' betekenen. Sommige hampatong zouden dan in de plaats zijn gekomen van vroeger gebruikelijke, maar nu verboden, slavenoffers bij zo een dodenfeest.

Serie hampatong, Dayak, Borneo, Indonesië, Hout, grijs met wit uitgeslagen plekken, ong. 100 cm, collectie Ten Houten. Opvallend zijn de hoofdtooiën, de armhoudingen en de rechthoekige gaten in de ondereinden. Waarschijnlijk zijn het grafpalen, waarvan er een aantal in een vierkant werden opgesteld. Ze waren zover ingegraven dat de verbindingbalken die door de gaten waren gestoken, onder de grond liepen.

Hampatong, Dayak, Borneo, Indonesië, Hout, grijsbruin, 181 cm, Collectie Ten Houten. Grote, in een hoek op elkaar staande gestileerde dierenkoppen. Soort krokodil of hagedis op de rug waarvan de staart tussen de benen van de figuur als een penis omhoog loopt. Het onderende van de paal heeft de vorm van een vaas; symbool van de pot met levenswater

pagina 118

Halsketting met acht beelden en enige tanden, Dayak, noordoost Borneo, Indonesië. Hout, dierentanden, touw en een belletje, grootste beeldje 14,5 cm; het zittende beeldje in het midden draagt een typisch Dayak-schild in de linkerarm. Collectie Ten Houten

